

चतुर्थः पाठः

अहम् आमम्

नीचे दिए गए संस्कृत वाक्यों को अनुवाद के साथ अपनी संस्कृत उत्तर-पुस्तिका में लिखें :-

हे बालक ! किम् त्वम् माम् पश्यसि ?

-हे लड़के ! क्या तुम मुझे देखे हो ?

अहम् तव प्रियम् आम्रफलम् अस्मि ।

-मैं तुम्हारा प्यारा आम का फल हूँ ।

साम्प्रतम् अहम् पक्वं मधुरं सरसं च परम् एतस्मात् पूर्वम् अहम् बीजरूपेण उद्यानस्य एकस्मिन् कोणे अंधकारपूर्णं गर्तं अवसम् ।

-बाद में मैं पके हुए मीठे और रसीले परन्तु इसके पहले मैं बीज के रूप में बगीचे के एक कोने में अन्धकार भरे गड्ढे में रहता था ।

कश्चित् जनः माम् बीजं जलेन असिन्धत्, महयम् खाद्यं च अयच्छत् ।

-कोई व्यक्ति मेरे बीज को जल दिया और मुझे खाद दिया ।

भोजनं खादित्वा जलं च पीत्वा अहं पुष्टः अभवम् ।

-भोजन खाकर और जल पीकर मैं पुष्ट हो गया ।

शनैः शनैः अंकुरः भूत्वा अहं बहिः आगच्छम् ।

-धीरे-धीरे अंकुर होकर मैं बाहर आ गया ।

पूर्वम् अहं लघुः पादपः आसम् ।

-पहले मैं छोटा पौधा था ।

क्रमेण अहं दीर्घः सघनः वृक्षः अभवम् ।

-क्रम से मैं बड़ा घना पेड़ हो गया ।

अधुना मम पत्राणि हरितानि छाया च शीतला भवति ।

-अब मेरे पत्ते हरे और छाया शीतल होती है ।

वसन्तकाले यदा मम उपरि स्थित्वा कोकिलः गायति, मम अति गर्वः भवति ।

-वसंतकाल में जब मेरे ऊपर बैठकर कोयल गाती है, मुझे अत्यन्त गर्व होता है ।

यदा वृक्षस्य अधः श्रान्ताः पथिकाः विश्रामं कुर्वन्ति, मम सन्तोषः जायते ।

जब पेड़ के नीचे थके यात्री विश्राम करते हैं, मुझे सन्तोष होता है ।

मम पत्राणि उत्सवानां शोभा वर्धयन्ति ।

-मेरे पत्ते त्योहारों की शोभा बढ़ाते हैं ।

एतत् दृष्ट्वा चित्तं मे प्रसन्नम् भवति ।

-यह देखकर मन में खुशी होती है ।

यदा त्वं तथा अहम् अपि ग्रीष्मकालस्य प्रतीक्षां करोमि ।

-जिस प्रकार तुम और मैं भी गर्मी के समय का इन्तजार करता हूँ ।

पश्य, सूर्यस्य तीव्रेण आतपेन मम फलानि अधुना पक्वानि ।

-देखो, सूरज के तेज ताप से मेरे फल अब पक गएँ ।

पक्वानि अपक्वानि वा, आमफलानि तु सर्वथा गुणकराणि सन्ति ।

-पके या कच्चे, आम के फल तो हमेशा गुणकारी हैं ।

किम् इदानीं भवान् माम् खादितुम् इच्छति ।

-क्या इस प्रकार आप मुझे खाना चाहते हैं ।

खादतु, खादतु नन्दतु च ।

-खाइए, खाइए और खुशी मनाइए ।

अहम् सर्वेषाम् प्रियं, विशेषतः बालकान् ।

-मैं सबका प्यारा, विशेषकर बच्चों का ।

मम फलानि खादित्वा सर्वे नन्दन्तु ।

-मेरे फल खाकर सब खुश होते हैं ।

मम जीवनं परोपकाराय एव ।

-मेरा जीवन दूसरों की भलाई के लिए ही है ।

अभ्यास :- (लिखित)

लिखित के प्रत्येक प्रश्नोत्तरों को अपनी उतर-पुस्तिका में लिखें :-

प्र.-1. एकपदेन उत्तरत :-

- 1) पूर्वम् आम्रम् केन रूपेण अवसत् । (बीजरूपेण)
- 2) कश्चित् जनः बीजं केन असिंचत् । (जलेन)
- 3) अधुना लघुः पादपः कीदृशः वृक्षः अस्ति ? (दीर्घः)
- 4) वसंतकाले वृक्षस्य उपरि कः गायति ? (कोकिलः)
- 5) कः आम्रम् खादितुम् इच्छति ? (सर्वः)
- 6) आम्रम् विशेषरूपेण केषां प्रियम् ? (बालकानाम्)
- 7) आम्रवृक्षस्य जीवनम् किमर्थं भवति ? (परोपकाराय)

प्र.-2. पाठम् आधृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत :-

- 1) भोजनं खादित्वा जलम् च पीत्वा अहम् पुष्टः अभवम् ।
- 2) वसन्तकाले आम्रवृक्षस्य कोकिलः गायति ।
- 3) सूर्यस्य तीव्रेण आतपेन आम्रवृक्षस्य फलानि पक्वानि भवन्ति ।

प्र.-4. मंजूषाया उचितपदेन अनुच्छेदस्य रिक्तस्थानानि पूरयत :-

आम्रम् मम प्रियं फलम् अस्ति । ह्यः पितामहः मह्यम् एकम् आम्रम् अयच्छत् । सः माम् अंवदत्, एतत् अतीव सरसम् अस्ति ।

प्र.-5. रंजितपदं संशोध्य वाक्यं पुनः लिखत :-

- 1) सूर्यस्य आतपस्य आम्रफलानि पक्वानि भवन्ति ।
-सूर्यस्य आतपेन आम्रफलानि पक्वानि भवन्ति ।
- 2) मम जीवनम् परोपकारम् एव ।
-मम जीवनम् परोपकाराय एव ।
- 3) आम्रवृक्षस्य पत्राणि उत्सवाः शोभा वर्धयन्ति ।
-आम्रवृक्षस्य पत्राणि उत्सवस्य शोभा वर्धयन्ति ।
- 4) आम्रवृक्षस्य छाया शीतलः भवति ।
-आम्रवृक्षस्य छाया शीतलाः भवति ।
- 5) कश्चित् जनः माम् जलम् असिंचत् ।
-कश्चित् जनः माम् जलेन असिंचत् ।

स्वयं करे :-

प्र.-1. पाठ का शब्दार्थ याद करे ।

प्र.-2. पाठ का अनुवाद याद करे ।

प्र.-3. पाठ के सभी प्रश्नोत्तर याद करे ।

प्र.-4. मौखिक के प्रश्न-1 का (क), (ख) और (ग) का सही मिलान अपनी उत्तर-पुस्तिका में लिखें ।

प्र.-5. लिखित का प्रश्न-3 और उत्तर अपनी उत्तर-पुस्तिका में लिखें ।

-----XXXXXX-----